

Балинская О.М. Семіотическая характеристика правового сообщения.

Рассматривается философско-семіотический смысл правового сообщения, в частности как семіотического (знакового) предсказания и предостережения, приказа и указания, текста и дискурса, модели и стандарта позитивного поведения социального субъекта. Представлен перечень источников возникновения таких правовых сообщений согласно общепринятым и новейшим теориям происхождения права.

Ключевые слова: знаковость, социальная информация, правовое сообщение, семіотическая характеристика, семіотическая единица.

Balynska O.M. Semiotic description of the legal notice.

The author considers the philosophical and semiotic content of the legal notice, such as semiotic (symbolic) prediction and warning, order and instruction, text and discourse, models and standards of positive behavior of the social individual. The list of origin sources of such legal notices according to conventional and modern theories of law origin is presented.

Key words: semiotics, social information, legal notice, semiotic description, semiotic unit.

Стаття надійшла 30 липня 2012 р.

УДК 340.12

Т.З. Гарасимів, О.Р. Галайко

ПАНУВАННЯ ПРАВА ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Розглядається сутнісне наповнення означених концептуальними поняттями двох важливих принципів, що декларуються як визначальні норми вищого рівня вітчизняного правопорядку, аналізуються окремі підходи науковців до доктринального тлумачення цих понять, з'ясовуються деякі аспекти співвідношення їхніх основних інституційних і процедурних елементів з огляду на належне розуміння й прагматичне застосування при характеристиці процесів реформування сучасної правової системи Української держави.

Ключові слова: право, верховенство права, панування права, поняття, правова система, догма права.

Постановка проблеми. Стан правової системи великою мірою позначається на ефективності проведення економічних і соціальних реформ. І хоч наша країна вже пройшла свій 20-літній етап становлення і розвитку як суверенна, незалежна держава, проте ще й тепер

сучасний рівень розвитку її правової системи не можна вважати задовільним. Найважливіша проблема, на думку багатьох учених, полягає в тому, щоб привести сучасне правове поле України у відповідність із нагальними проблемами її економічного, соціального й духовного розвитку. Безперечно, за минулі роки у цьому напрямі вже чимало зроблено. Ще у 2004 р. академік Ю.С. Шемшученко писав: «За кількістю ухвалених законів ми вийшли на рівень більшості європейських країн. Майже 2000 законів (без урахування законів про ратифікацію) ухвалила Верховна Рада України I–IV скликань. Саме кількісні показники домінують в оцінках законодавця, хоч відомо, що законодавство, яке не застосовується, перетворюється на паперову нормотворчість, «бібліотеку законів» [1, с. 3–4]. Тож цілком закономірно постає низка теоретичних і практичних проблем, вирішення яких є дуже важливим для поліпшення законодавчого процесу та зміцнення правових підвалин держави.

Серед таких проблем, які вже багато разів порушувалися на різних рівнях і на важливості яких особливо наголошував Ю.С. Шемшученко, – якість законодавства і пов'язана з ним термінологічна непорядкованість. «Термінологія, – підкреслює учений, – це наукова проблема на межі юриспруденції та філології. Проблема юридичної термінології має як внутрішньодержавний, так і міжнародний вимір. Бо не можна гармонізувати національне законодавство з європейським чи міжнародним правом, вкладаючи в ті чи інші поняття та терміни зміст, відмінний від європейського, загалом міжнародного права» [1, с. 4–5]. Враховуючи слушність міркування авторитетного українського вченого, маємо усі підстави підкреслити актуальність з'ясування навіть окремих важливих аспектів змістового співвідношення понять «панування права» і «верховенства права», які доволі часто використовуються вітчизняними науковцями у публікаціях, присвячених стану сучасної правової системи, перспектив її реформування на шляху до реалізації євроінтеграційних намірів нашої держави.

Стан дослідження. Поняття «панування права» і «верховенство права», як і відповідні їм правові явища, порівняно недавно стали предметом вивчення вітчизняних фахівців із загальнотеоретичної юриспруденції. Особливо привернув до себе увагу принцип верховенства права, що став яскравою конституційною новелою (ст. 8 Основного Закону України) і предметом широкого й активного дискурсу. Про це, зокрема, свідчить спеціальний випуск популярного часопису «Право України» (2010, № 3), а також наявність понад двохсот публікацій,

автори яких досліджують це явище і поняття. У цьому контексті слід згадати двотомну колективну монографію науковців Інституту держави і права НАН України ім. В. Корецького [2], монографії С. Погребняка, С. Шевчука, А. Селіванова, статті відомих правознавців О. Петришина, Д. Прокопова, В. Лемака, В. Авер'янова, К. Скрип'юка та ін. Значний науковий резонанс викликала, на думку М. Козюбри, «загалом цікава, хоча й надто полемічно-категорична тритомна праця С. Головатого», яка «не вирішила багатьох питань, пов'язаних із розумінням верховенства права (а в деяких відношеннях навіть загострила їх)» [3, с. 7].

Як справедливо зазначав один із рецензентів цієї праці, її автор запропонував зміну світоглядної парадигми, поставивши перед вітчизняною філософією права й загальною теорією права нове актуальне завдання – насамперед досягнути і розкрити сутність цього феномена, встановити його співвідношення із принципом панування права, концептуального відмежування від нього терміна «верховенство закону».

У цьому сенсі вагомими теоретичні положення викладено також у численних публікаціях одного з провідних українських теоретиків права професора П. Рабіновича, який розглядає означені поняття як актуальні природні феномени, пов'язані головним чином з пріоритетністю у суспільстві загальносоціальних («природних») прав людини. В одній з останніх публікацій учений обґрунтував вагомими підстави уточнення інтерпретацій цих понять [4].

І хоч у вітчизняній юридичній літературі зміст і значення принципів верховенства права і панування права розглянуто у багатьох публікаціях, однак основні засадничі елементи співвідношення цих понять ще не отримали достатнього висвітлення. Враховуючи вказане, **метою** цієї розвідки є з'ясування лише деяких (оскільки в обмежених рамках статті усі можливі складники охарактеризувати надто важко) аспектів змістових спорідненості й розмежованості цих понять.

Виклад основних положень. Насамперед слід відзначити, що виконання поставленого завдання ускладнює та обставина, що досі не вироблено й не унормовано визначення цих понять, що, безумовно, не дає можливості здійснити порівняльну категоріальну характеристику, виділити елементи, що є спільними для них, а також ті ознаки, що дають підстави розмежувати їх за змістовим і функціональним призначенням. Помітний сумнів і вірогідність сутнісної змістовності цих категорій внесла застосована Конституційним Судом України формула «верховенство права – це панування права в суспільстві» [5, с. 40],

ймовірно запозичена із енциклопедичного гасла: «верховенство права – панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні держави» [6, с. 341].

Як бачимо, у формулі КСУ (не на користь змістовності) трактування цієї категорії було дещо спрощено, однак в обох випадках ці поняття подаються як синонімічні, тож цілком заслуговують на такий аналітичний вердикт, за яким ці своєрідні «правові аксіоми» не відповідають «загальновизнаним (передовсім у Європі) уявленням про сутність верховенства права (як і панування права – *О.Г.*)», бо вони побудовані «на доктрині юридичного позитивізму». Обидві формули скеровують «на потребу передусім з'ясувати сутність власне поняття «право», а потім перейти до з'ясування сутності вже начебто похідного від нього поняття «верховенство права». Методологія юридичного позитивізму у цьому випадку є неприйнятною, бо позитивне право будь-якої національної правової системи саме по собі не становить того, що визначає сутність верховенства права як такого. Позитивне право може лише засвідчити або ж наявність або ж відсутність у національній правовій системі загальновизнаних інституційних і процедурних елементів (складників) верховенства права» [7, с. 66].

Провідні вітчизняні правознавці одноставні в тому, що з'ясування сутності обох понять можливе лише на основі доктрини природного права, котра є джерелом розуміння природності, невідчужуваності прав людини й основоположних її свобод. Однак ця доктрина існує як вища данність і не потребує нормативного закріплення, а відтак юридичні принципи верховенства і панування права поза тим отримують загальне визнання «живої і динамічної концепції», до якої повернуто увагу юридичної науки.

Ще у середині 50-х рр. минулого століття Міжнародна комісія юристів при ООН робила спроби запропонувати формальне визначення цих понять, однак вони не дали позитивного результату. З цього приводу М. Козюбра зазначає: «Надзвичайна складність і багатогранність цього поняття робить безперспективною будь-яку спробу дати якесь універсальне визначення принципу верховенства права (певною мірою це стосується і принципу панування права – *О.Г.*), придатне на всі випадки життя. У понятті верховенства права переплітаються правові та політичні, культурні й етичні мотиви, внутрішньо-державні та міжнародні, національні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії та практичний досвід, правові ідеї і здоровий глузд.

Усе це робить цю категорію досить динамічною, що не дає змоги втиснути її в рамки будь-якої юридичної дефініції» [3, с. 7].

Однак, як бачимо, деякі намагання «втиснути» усе ж таки робляться, і хоч це не чітко сформульована дефініція (за тлумачним словником – «стисле логічне визначення, яке містить найістотніші ознаки визначуваного поняття» [8, с. 290]), проте повторюються ті ж постулати, що закладені у вищезгаданих формулах. Так, розглядаючи співвідношення та взаємоузгодженість верховенства права і верховенства закону, автори колективної монографії стверджують: «Верховенство права слід розглядати як загальну підкореність праву і Конституції, яка на цьому ґрунтується, її пряму дію і безпосереднє застосування, відповідність усіх правових актів держави Конституції України» [2, с. 82]. По суті, все зводиться до звичного «верховенства закону», щоправда Основного Закону держави. Але ж принцип верховенства права у співвідношенні з поняттям панування права набуває самостійного значення, відмінного від традиційної теорії та практики принципу верховенства закону, коли право не ототожнюється із системою встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових (у т. ч. й конституційних) норм поведінки, тобто коли теоретично і практично розрізняють право і закон, коли право розглядається як соціальний феномен, тобто коли воно сприймається як явище, безпосередньо пов'язане з такими функціональними категоріями, як справедливість, рівність, гуманізм.

У цьому сенсі можемо визнати певною мірою слушним відстоюване відомим російським теоретиком права В. Сирих положення, за яким принцип панування права, що, на його думку, змістовно відмінний від принципу верховенства права, означає, що громадське суспільство та держава в ранг загальнообов'язкових правових норм, позитивних законів зводить лише право. У демократичній правовій державі закон має відповідати праву. Таким чином, принцип верховенства закону прямо або безпосередньо залежить від принципу панування права [9, с. 539–540]. Така залежність підтверджує необхідність значно ширшого тлумачення обох принципів, виходячи із специфіки розуміння права як продукту суспільства.

Водночас слід підкреслити, що проблема визначення сутності й способів втілення цих принципів, зважаючи на їх співвідношення, великою мірою залежить від обраних підходів до з'ясування саме правових витоків цих концептів чи терміно-понять, якими означено досліджувані явища, а також до підходів трактування можливості

й способів розуміння і теоретичного обґрунтування цих сутнісно спірних понять. Нерідко це призводить до блукання у «доктринальних манівцях» (за висловом С. Головатого), оскільки не вдається позбутися певних тенет згаданих вище формул, заснованих на методології юридичного позитивізму. Так, прагнучи окреслити основні проблеми реалізації принципу верховенства права та вказати на шляхи їх вирішення, до того ж зауважуючи, що при цьому акцентується на широкому (?) розумінні такого багатоаспектного явища, як право, Ю.П. Власов вважає, що «сутність принципу верховенства права полягає в пануванні, пріоритеті права в суспільстві, суспільних відносинах, у діяльності громадських утворень, у тому числі держави (?) й її установ та окремих членів суспільства» [10, с. 83]. Підпорядковуючи значно ширше за своїм змістом поняття «панування права» принципу верховенства права, науковець, на наш погляд, потрапляє у «гносеологічну пастку», не маючи змоги концептуально чітко відповісти на сформульовані ним же питання: над ким порівняно з чим має відбуватися панування права; які цінності, принципи, норми, правила, дії, що існують у суспільстві, є правом, а які ні; як право має панувати у суспільстві; хто повинен забезпечувати панування права». Тож, за його словами, «наведені розуміння права та його верховенства» зводяться до таких сентенцій: «Панування права має поширюватися на всіх суб'єктів суспільства, окремих осіб, їхні групи, громадські утворення, у тому числі державу та її установи (яким чином можна розглядати державу у числі громадських утворень? – *О.Г.*). У суспільстві право повинно посідати пануюче місце щодо інших суспільних явищ, таких, як, наприклад, політика, культура, релігія тощо. До права, у широкому його розумінні, можна віднести всі цінності права, принципи, норми, правила, дії, що історично склалися в суспільстві, його частині в певний проміжок часу, які обумовлені суспільними відносинами і регулюють ці відносини, з метою встановлення громадського порядку та забезпечуються різними засобами, у тому числі суспільним примусом». Ці твердження потребують конкретних теоретичних уточнень і можуть сприйматися з деякими корективами. Що ж до наступної тези автора, то вона викладається на рівні гіпотетичного припущення, відтак вимагає наукової аргументації: «Право має панувати у свідомості членів суспільства, їх потреби, цілі, мотиви, помисли повинні обумовлюватися правом. Панування і реалізацію права в суспільному житті повинні забезпечувати всі члени суспільства, їхні колективні утворення, спеціально створені ними для цієї мети, державні та інші установи,

у тому числі органи правосуддя (суди, арбітражі тощо) особливо за наявності конкуренції правових цінностей, прав, принципів, норм, правил, дій. Таке забезпечення панування, реалізації права має відбуватися лише у визначених суспільством порядку і способі та з використанням встановлених засобів» [10, с. 83]. Отже, по суті, все зводиться до того ж таки панування чи верховенства закону, хоча й згаданий автор робить досить помітний поворот до природно-правових методологічних засад. З розглянутих і обґрунтованих ним положень не простежуються розмежування співвідношення розглядуваних принципів, а радше визнається, що вони за змістом тотожні. Певною мірою у цьому трактуванні відображено існуючі тенденції деякого звуження «спектру думок у підходах до трактування верховенства права у вітчизняному правознавстві» [3, с. 7], однак дається взнаки й не виправдане демонстрування розмаїття «точок зору», за яким стоїть, так би мовити, щось на кшталт «теоретичного плюралізму».

Ще одним істотним аспектом з'ясування співвідношення означених понять слід вважати пошук виходу із термінологічного лабіринту. Йдеться про те, щоб досягти наукового консенсусу у використанні термінопонять, що, безперечно, пов'язано з «інтенсифікацією загальнотеоретичних досліджень явища і поняття верховенства права» [4, с. 19]. Аналізуючи сутнісні та значеннєві характеристики цього поняття, С.В. Бобровник зазначає: «Сучасні енциклопедичні джерела містять і дискусійні підходи до розуміння категорії «верховенство права». Наприклад, поняття «верховенство права» визначається: як панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні держави; як пряма дія норм на всій території держави. Варто зазначити, що ряд енциклопедичних видань взагалі не містить визначення поняття «верховенство права», не надаючи йому категоріального (енциклопедичного) значення, однак при характеристиці інших категорій вони вживають поняття «верховенство права» [11, с. 70].

На думку науковця, для з'ясування підстав такого широкого спектру розуміння доцільно звернутися по допомогу до лінгвістики. Автор далі пише: «Етимологічне розуміння категорії «верховенство права» пов'язане з поєднанням двох самостійних за значенням слів, а саме: «верховенство» і «право». Значення слова «верховенство» визначається як панівне становище, переважний вплив когось, чогось; своєю чергою, слово «право» визначається як система встановлених державою правил і норм регулювання поведінки між громадянами. Таким чином, поєднуючи вказані визначення, можна зробити висновок про

те, що за значенням словосполучення «верховенство права» визначає, з одного боку, стан панування правових норм і правил серед інших соціальних норм, а з іншого – характеризує панування правових норм і правил у поведінці громадян» [11, с. 71].

Цю спробу, яку С. Головатий кваліфікує як метод «етимологічного тлумачення категорії верховенства права» [12, с. 215] і з приводу якої висловлює свої застереження, хоч і не можна вважати, на наш погляд, бездоганного, проте вона усе ж заслуговує на певне сприйняття у контексті пошуку шляхів ідентифікації термінопонять, а водночас і з'ясування співвідношення концептуальних категорій. Очевидно, при дослідженні цих складних правових феноменів слід враховувати історичні витоки їх появи і становлення. Як відомо, поняття верховенства права набуло наукового поширення у зв'язку з поглибленим дослідженням фундаментальної праці «Вступ до вивчення конституційного права» проф. Оксфордського університету А. Дайсі, творча спадщина якого набула всесвітнього значення. Цілком слушно підкресливши, що «важливість і своєрідність концепцій А. Дайсі вимагає наявності якомога більшої кількості різних її коментарів з боку вітчизняних учених» [13, с. 118], Б.В. Малишев присвятив цікаву наукову розвідку розкриттю змісту принципу панування права (the rule of law), «який іноді у праці також іменується А. Дайсі *домінуванням права* (the predominance of law), або верховенством права (the supremacy of law)» (підкреслено нами – *О.Г.*) [13, с. 119]. Отже, в англomовній інтерпретації пріоритет – за принципом панування права, і зроблений згаданим науковцем акцент саме на цьому для нас важливий насамперед з огляду на те, що дозволяє нам не сприймати як аксіому таке твердження: «Україномовне словосполучення «верховенство права» є перекладом з англійської поняття «the rule of law». Синонімічним до цього англomовного терміна в українській правничій мові є терміносполуки на кшталт «правління права», «панування права» (виділено нами – *О.Г.*), «влада права», «владарювання права», застосування яких дозволяє рівною мірою відтворювати філософсько-юридичну сутність поняття «the rule of law» [7, с. 52].

Безперечно, точність перекладу великою мірою залежить від знаходження відповідного лексичного відповідника інтерпретованого термінопоняття. Про такі пошуки досить докладно розповів С. Головатий у своїй праці [14, с. 1361–1370]. Щоправда, вони ще тоді (станом на 2006 р.) не завершилися якимсь прийнятним результатом і тривають досі, про що свідчить процитований вище постулат. Очевидно, для

того, щоб звернутися до з'ясування філософсько-юридичної сутності терміносполук «панування права» і «верховенство права», а відтак і до визначення означуваних ними понять, доведеться скористатися семантичним (лексичним) підходом, використовуючи тлумачний словник для пояснення значення слів «панування» і «верховенство». Отже, у широкознайомому тепер словнику читаємо: «Верховенство – панівне становище, переважний вплив кого-, чого-небудь [8, с. 123].

Іменник «панування» утворено від дієслова «панувати», одне зі значень якого – «переважати в людській свідомості, суспільних стосунках і т. ін.» [8, с. 882].

До речі, загальнодоступний словник синонімів наводить відповідники цьому дієслову у двох варіантах значень: «мати владу над ким-, чим-небудь і мати переважне в порівнянні з чимсь поширення, безмежно поширюватися» [15, с. 119].

Такий певною мірою поверхневий семантичний аналіз дає підстави вважати, що аж ніяк не можна вважати синонімічними терміносполуки «верховенство права» і «панування права», хоча деяку смислову близькість між ними можна відстежити, якщо вдається до поглибленого з'ясування філософсько-юридичної сутності цих понять. Утім, із вищевикладеного стає зрозумілим, що панування права – це досягнення якнайбільшого переважання інтелігібельного осмислення цього феномена в реалізації суспільних відносин, у повсякденній життєдіяльності, у правовій практиці тощо. Цьому підпорядковане і служить верховенство права, що підтверджує панівне становище цього феномена, його переважаючий порівняно з іншими чинниками (зокрема, моральними, матеріальними) вплив на регулювання життєдіяльнісних відносин і т. ін. Саме у такому співвідношенні слід розглядати тлумачення означених понять з огляду на семантику їх лексичних складників.

Висновки. Щоб уникнути «прямолінійно-механістичного та обмежувально-звужувального сприйняття» (термінологія С. Головатого) розглянутих нами понять у їх теоретично-практичній співвідносності, очевидно, необхідно насамперед враховувати потреби в зміні парадигми права, яка має відповідати сучасним правовим реаліям, реформаційним удосконаленням вітчизняної правової системи. У цьому сенсі слід звернутися до природно-правової доктрини при осмисленні й пізнанні сутнісних ознак широкоживаних наукових категорій і адекватного їх тлумачення, трактування й використання у наукових текстах.

Безумовно, акцентування лише на окремих аспектах співвідношення двох важливих понять, що часто вживаються у публікаціях із загальнотеоретичної правової проблематики, не дає вичерпного уявлення про змістове наповнення означуваних ними двох важливих принципів права. Проте цією спробою зроблено крок на шляху до більш виразної й обґрунтованої доктринальної інтерпретації цих понять, до їх належного розуміння й прагматичного застосування при характеристиці процесів реформування сучасної правової системи України.

---

1. Шемшученко Ю.С. Теоретичні та практичні проблеми розвитку правової системи України / Ю.С. Шемшученко // Часопис Київського університету права. – 2004. – № 3. – С. 3–6.

2. Принципи верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія: у 2-х кн. – Кн. 1: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії / за ред. Ю.С. Шемшученко; відп. ред. Н.М. Оніщенко. – К.: Юридична думка, 2008. – 344 с.

3. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. Козюбра // Право України. – 2010. – № 3. – С. 6–18.

4. Рабінович П. Верховенство права як соціально-природний феномен (контури ідеалу) / П. Рабінович // Право України. – 2010. – № 3. – С. 19–33; Рабінович П. Конституційний принцип верховенства права / П. Рабінович // Юридичний вісник. – 1997. – № 3. – С. 66–69; Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України / П. Рабінович // Вісник Конституційного Суду України. – 2006. – № 1. – С. 37–46; Рабінович П. Верховенство права як соціальний феномен / П. Рабінович // Юридичний вісник. – 2008. – № 8. – С. 12–18.

5. Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 5. – С. 39–43.

6. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.

7. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Т. Барабаш та ін. – 2-ге вид., перероб і допов. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.

8. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.

9. Сырых В.М. Теория государства и права: учебник / В.М. Сырых. – М.: Юстицинформ, 2006. – 620 с.

10. Власов Ю.Л. Проблеми реалізації конституційного принципу верховенства права / Ю.Л. Власов // Правова держава. – 2006. – Вип. 17. – С. 81–86.

11. Бобровник С.В. Зміст і значення інституту верховенства права в умовах трансформації суспільства / С.В. Бобровник // Правова держава. – 2008. – Вип. 19. – С. 66–73.
12. Головатий С. Верховенство права, або ж Правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки / С. Головатий // Право України. – 2010. – № 4. – С. 206–219.
13. Малишев Б.В. Принципи панування права (the rule of law) у праці Альберта Дайсі «Вступ до вивчення конституційного права» / Б.В. Малишев // Проблеми філософії права. – 2008–2009. – Т. VI–VII. – С. 118–123.
14. Головатий Сергій. Верховенство права: у 3-х кн. – Кн. 3: Верховенство права: український досвід / Сергій Головатий. – К.: Фенікс, 2006. – С. 1277–1747.
15. Словник синонімів української мови: у 2-х т. / [А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін.]. – К.: Наукова думка, 2001. – Т. 2. – 960 с.

Гарасимив Т.З., Галайко О.Р. Господство права и верховенство права: некоторые аспекты соотношения понятий.

Рассматривается сущностное наполнение очерченных концептуальными понятиями двух важных принципов, декларируемых как определяющие нормы высшего уровня отечественного правового порядка, анализируются отдельные подходы ученых к доктринальному толкованию этих понятий, выясняются некоторые аспекты соотношения их основных институциональных и процедурных элементов, учитывая должное понимание и прагматическое применение при характеристике процессов реформирования современной правовой системы Украинского государства.

Ключевые слова: право, верховенство права, господство права, понятие, правовая система, догма права.

Harasymiv T.Z., Halaiko O.R. Domination of law and rule of law: some aspects of concepts correlation.

An essential content of two important principles denoted with conceptual notions that are declared as determinant rules defining a higher level of domestic law and order is considered, some scientific approaches to doctrinal interpretation of these concepts are analyzed, some aspects of correlation of their basic institutional and procedural elements taking into consideration proper understanding and pragmatic use in the characteristics of the processes of reforming the current legal system of the Ukrainian state are elucidated.

Key words: law, rule of law, domination of law, concept, legal system, dogma of law.

Стаття надійшла 14 травня 2012 р.